

відносин, як то їх правоздатність, дієздатність і деліктоздатність. Визнання фізичної чи юридичної особи право-дієздатною є необхідною передумовою для вступу в управлінські правовідносини, у межах яких реалізуються державно-владні повноваження з прийняття правових актів.

Література:

1. Бігун В. С. Правова антропологія. *Юридична енциклопедія* / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2003. Т. 5. С. 34-36.
2. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження : монографія. Львів : Край. 2009. 292 с.
3. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности : в 2 т. / Санкт-Петербург, 1908. Т. 2.
4. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права : навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
5. Сердюк І. А. Основи теорії правоохоронних відносин : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2010. 196 с.

Сердюк Л.М.

*доцент кафедри теорії та історії
держави і права*

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент*

Василенко А.О.

слухач магістратури

ННІ заочного навчання

*Підвищення кваліфікації цивільних осіб
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА УЧАСТЬ У ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РЕФЕРЕНДУМІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Питання юридичних гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі вирізняється своєю складністю та багатоаспектністю. При підготовці тез цієї доповіді автор поставив за мету уточнити зміст поняття юридичні гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі. Для досягнення визначеної мети скористаємося гносеологічними можливостями формально-логічних методів аналізу, синтезу та дедукції, а також спеціально-юридичного методу пізнання.

Важливе методологічне значення в плані пізнання обраного предмета

дослідження мають і конституційно-правові приписи, закріплені в ст. 1 та ч. 2 ст. 3 Основного Закону Української держави. Зміст першого зводиться до визнання України суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою [1]. У наведеній юридичній конструкції важливими І. Сердюк вважає дві взаємопов'язані між собою сутнісні складові (їх ще називають принципи) Української держави, а саме: демократична держава і правова держава. Зміст принципу демократичної держави, на думку правника, виявляється в таких найважливіших аспектах: 1) визнанні Українського народу носієм суверенітету й єдиним джерелом влади, включно з установчою; 2) реальній можливості формування громадянами представницьких органів публічної влади шляхом виборів; 3) гарантованій можливості вирішення громадянами найважливіших питань загальнодержавного та місцевого значення шляхом референдумів; 4) дотриманні прав людини в процесі здійснення законодавчо визначених повноважень органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [3, с. 114-115].

Принцип правової держави, як стверджує вчений, означає: 1) панування права (тобто, верховенство права, а не закону) в усіх сферах суспільного життя, включно з політичною; 2) визнання суб'єктом правотворчості Українського народу; 3) пріоритетність виконання державою обов'язку з утвердження і забезпечення прав і свобод людини, що знаходить свій вияв як у їх визнанні та законодавчому закріпленні, так і створенні дієвих механізмів їх реалізації, охорони та захисту; 4) утвердженні верховенства Конституції України як правового акта найвищої юридичної сили [3, с. 115].

Другий припис визначає характер взаємовідносин людини і де-юре України, як демократичної і правової держави. Згідно з уміщеними у вищезгаданій статті нормативно-правового акта деонтичними судженнями загального характеру «Права і свободи людини, а також їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

Огляд доктринальних джерел і навчальної літератури, присвяченої предмету дослідження, свідчить про те, що вчені використовують різні терміно-поняття, що відображають досліджуване явище державно-правової дійсності. Так зокрема, В. Погорілко та В. Федоренко – автори монографії «Референдуми в Україні: історія та сучасність» окремий її підрозділ присвятили гарантіям всеукраїнського референдуму. Узагальненим результатом їх дослідження стали такі умовиводи вчених:

1. Виходячи з пріоритету прав та свобод особи і громадянина, держава не тільки закріплює інститут всеукраїнського референдуму, а й бере на себе обов'язок гарантувати кожному громадянину України право на участь у всеукраїнському референдумі;

2. Гарантії всеукраїнського референдуму визначаються комплексом

умов та засобів, що забезпечують громадянам України, наділеним виборчим правом, реально усвідомлювати свободу волевиявлення на всеукраїнському референдумі [4, с. 148-149].

Аналіз обґрунтованих ученими теоретичних положень свідчить про те, що зміст поняття гарантії всеукраїнського референдуму вони зводять до комплексу умов і засобів, які забезпечують громадянам України неможливість волевиявлення, в результаті якого вирішуються найважливіші питання загальнодержавного значення, що відповідає меті референдуму, а лише усвідомлення свободи такого волевиявлення.

У більш пізньому виданні цих авторів, зокрема, навчальному посібнику «Референтне право України», використано відмінне від вищезгаданого терміно-поняття – «гарантії референтного процесу», а також сформульовано таку його дефініцію: «це нормативно визначені засоби забезпечення використання, дотримання, виконання і застосування процесуальних норм референтного права» [5, с. 270]. Найвні термінологічні та змістовні відмінності вищезгаданих понять значною мірою були знівельовані такою тезою вчених, що фактично копіює судження про гарантії всеукраїнського референдуму: «Сутність і зміст гарантії референтного процесу в Україні визначається комплексом (механізмом) умов та засобів, що забезпечують громадянам України, які мають право на участь у референдумі, реально усвідомленої свободи волевиявлення на всеукраїнському та місцевих референдумах» [5, с. 270].

О. Тодика у своїй монографії «Народовладдя на трансформаційному етапі розвитку держави і суспільства» використовує терміно-поняття «механізм здійснення народовладдя», розуміючи під ним втілення волі народу через форми безпосередньої демократії, органи державної влади та органи місцевого самоврядування на основі норм Конституції і законодавства в межах організаційних форм і методами, визначеними законом [6, с. 148].

У пізнавальному плані важливе значення мають і ті судження дослідниці, що відображають елементний склад цього механізму, причому окремі з них носять доволі суперечливий характер. Так зокрема, вчена наголошує на тому, що форми безпосередньої демократії, як один із найважливіших елементів волевиявлення народу, ми не можемо відносити до цього механізму, оскільки вибори, референдуми – це не інституції, а форми безпосереднього волевиявлення громадян [6, с. 148].

Нижче автор відзначає, що механізм здійснення народовладдя включає форми безпосередньої демократії, інституційний механізм (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), нормативний блок, організаційний [6, с. 158].

Не вступаючи в полеміку з приводу такого структурного елементу механізму здійснення народовладдя, як форми безпосередньої демократії, лише зауважимо, що без суб'єктної складової цей механізм функціонувати не зможе. Водночас, з погляду теорії юридичних засобів (а саме цей термін, щоправда у поєднанні з іншим – «умови», є визначальним при формулюванні

дефініції поняття юридичних гарантій прав людини – авт. Л. Сердюк) суб'єкти права, включно з тими, які наділені владними повноваженнями, виходять за межі обсягу цього поняття. Автор послідовно обстоює тезу про те, що різноманітні суб'єкти права (приміром, органи публічної влади, їх посадові і службові особи за жодних обставин не можуть визнаватися юридичними засобами. І справа тут не стільки в правильності граматичної конструкції, скільки в морально-етичному та філософському аспектах: ідеологія правового державного устрою визнає суб'єкта права ціллю, а не засобом її досягнення).

Отже, саме суб'єктна складова механізму здійснення народовладдя є підставою для відмежування його від близької за обсягом категорії, що складає предмет нашого дослідження.

Г. Мурашин – один із співавторів колективної монографії «Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики», з приводу питання, що вирішується нами, відзначає: «Слід розглядати як аксіому положення про те, що жодні форми демократії, в тому числі й безпосередня, не можуть нормально функціонувати, розвиватися та вдосконалюватися, якщо вони не забезпечені відповідними гарантіями. В науці під такими гарантіями прийнято розуміти умови, засоби, способи, методи, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічний захист народовладдя. Призначення цих гарантій полягає саме в тому, щоб створити найбільш сприятливі умови для здійснення безпосередньої демократії, щоб вона не тільки конституційно проголошувалася «де-юре», але й безперешкодно та послідовно впроваджувалася в життя «де-факто», тобто від передбаченої в законі можливості перетворювалася б у реальну дійсність» [2, с. 328].

Ми поділяємо тези автора з приводу а) неможливості нормального функціонування, розвитку та вдосконалення форм демократії без їх забезпечення відповідними гарантіями; б) призначення гарантій, що полягає у створенні найбільш сприятливих умов для здійснення безпосередньої демократії. Більше того, вказані теоретичні положення вважаємо логічно істинними і по відношенню до юридичних гарантій права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі.

Водночас, визнання їх логічно істинними з необхідністю вимагає уточнення дефініції самого поняття гарантій, адже умови, як одна із складових їх змісту, за логікою автора створюють інші, нехай і найбільш сприятливі умови.

Зважаючи на вищевикладені теоретичні положення, а також предмет наукового пошуку, що обмежується власне юридичними гарантіями, інтерпретація однойменного поняття має бути зведена до такого судження про цей соціально-правовий феномен: **«юридичні гарантії права громадян України на участь у всеукраїнському та місцевому референдумі – це система визначених у національному законодавстві юридичних засобів, які викори-**

стовуються (чи застосовуються) суб'єктами референдного процесу, органами публічної влади й їх посадовими особами у зв'язку зі здійсненням своїх компетенційних повноважень, а також заходів, які вживаються ними для практичної реалізації громадянами України своїх можливостей, пов'язаних із ініціюванням питання про проведення всеукраїнського або місцевого референдуму, формулюванням змісту рішення, що має загальнодержавне чи місцеве значення, а також його затвердженням у результаті всенародного волевиявлення або ж волевиявлення громадян України, які проживають в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Література:

1. Конституція України: Науково-практичний коментар / В. Б. Авер'янов та ін. Харків: Видавництво «Право»; Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.

2. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-ї річниці незалежності України: монографія. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 356 с.

3. Сердюк І.А. Чи реальною є можливість волевиявлення громадян України за відсутності законодавства про референдум? *Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх взаємовпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої проголошенню Загальної декларації прав людини (м. Дніпро, 9 грудня 2019 р.). Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. С. 112-115.

4. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: монографія. Київ: Ін-т держави і права НАН України, 2000. 248 с.

5. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України: навч. посібник. Київ: «Ліра-К», 2006. 366 с.

6. Тодика О. Ю. Народовладдя на трансформаційному етапі розвитку держави і суспільства: монографія. Харків: Право, 2007. 480 с.

Жеглінська Т. О.,
викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІН У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН У СФЕР ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ЗУМОВЛЕНИХ ЕПІДЕМІЄЮ COVID-19

Питання у сфері медичної реформи в Україні на сьогоднішній день являється досить актуальною. Так як умови пандемії COVID-19 змусили внести чимало змін у наше вітчизняне законодавство, зокрема не обійшлася увагою проблема регламентації прав людини у сфері охорони здоров'я.

11 березня 2020 р Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила,